

LIBER III.

LOCUTIONES DE LEVITICO.

I. « **HOMO** ex vobis si obtulerit dona Domino a pecoribus, a bobus et ab ovibus offeretis¹: » hoc est, Si a pecoribus offeretis, a bobus ab ovibus offeretis. Ovium nomine etiam caprarum genus inclusit, sicut et in aliis locis solet.

II. « **Et confringes ea fragmenta**²: » id est, confringendo facies ea fragmenta.

III. « **Et cognitum ei fuerit peccatum quod peccavit** » in eo³. Duo modi locutionis hic notandi sunt, et « peccatum peccavit, » et quod addidit « in eo. » In quo enim nisi in ipso, id est, peccato?

IV. « **Si autem anima peccaverit, et audierit vocem** » jurationis, et ipse testis fuerit, aut viderit, aut conscius fuerit, si non nuntiaverit, et accipiet peccatum⁴, » plus videretur habere, » et, « nam eo dempto integre sequitur accipiet peccatum. »

V. « **Si autem anima peccaverit, et audierit vocem** » jurationis, et ipse testis fuerit, aut viderit, aut conscius fuerit, non nuntiaverit⁵: et, » positum est, pro, id est: nam sic dici posset nostræ locutionis consuetudine; Si autem anima peccaverit, id est, audierit vocem jurationis, et cætera.

VI. « **Aut tetigerit ab immunditia hominis, ab omni**

¹ Lev. 1, 6. — ² Id. 11, 6. — ³ Id. 14, 23. — ⁴ Id. 5, 1. — ⁵ Ibid.

» immunditia ejus, quam si tetigerit inquinetur, et la-
» tuit eum, post hoc autem cognoverit et diliquerit¹: »
cum recto ordine dicendum esset, « et deliquerit, post
» hoc autem cognoverit. »

VII. « **Anima si latuerit eum oblivione, et peccaverit** » nolens²: » non ait: « **Si latuerit eam,** » quoniam animam pro homine ponit, sicut facit et in aliis, ubi animam prius dicit, quæ generis fœminini est, postea masculinum infert genus ad hominem referens. Sed hic multo est hæc locutio pressior, quoniam continuatim utrumque genus positum est, ut diceretur, « Anima si latuerit » eum. » Hæc locutio terruit interpretes latinos, et noluerunt eam transferre, sed ita posuerunt: « Anima si » qua latuerit, et peccaverit non volens, » cum aliud sit utique si anima lateat, aliud si animam lateat: hoc autem Scriptura dicit « Si lateat eam, » non, si ipsa lateat. In græco autem alio invenimus, « Animam si latuerit ea » oblivione: » sed etiam ipse in consequentibus masculinum intulit dicens: « Sacerdos exorabit pro eo, et dimittetur illi³, » quod ibi habet ἀποδο. Unde apparet scriptorem timuisse solœcismum, nec tamen perseverare potuisse in genere fœminino victum evidentia Scripturæ consequentis.

VIII. « **Ista holocaustosis super incensionem ejus super** » altare totam noctem usque in mane, et ignis altaris ardebit super illud⁴: » potuit non habere, et atque ita dici, « totam noctem usque in mane ignis altaris ardebit. » Sed addita ista conjunctio facit obscuritatem his qui in talibus Scripturarum locutionibus non assuefacti sunt.

IX. « **Ista lex sacrificii, quod offerunt illud filii Aaron**

¹ Lev. 7, 3 — ² Ibid. 15. — ³ Ibid. 16. — ⁴ Ibid. 69.

» sacerdotes ante Dominum¹: » nihil deesset si non haberet illud.

X. « Sancta sanctorum est². » Sic habet et græcus, sed græca locutio est, quam nostri quidam transferre nolentes dixerunt, Sancta sanctorum sunt.

XI. « Occident arietem qui pro delicto ante Dominum³. » Latini interpretes addiderunt, « est, » et dixerunt, « qui pro delicto est, » quod græcus non habet.

XII. « Etsi votum aut voluntarium sacrificaverit donum suum, quacumque die obtulerit sacrificium, edetur crastina die⁴: » pro eo quod est, « postera die: » unde alii « altera die » interpretati sunt.

XIII. « Coquite carnes in atrio tabernaculi testimonii in loco sancto, et ibi edetis eas, et panes qui sunt in canistro consummationis, quomodo præceptum est mihi dicens: Aaron et filii ejus edent eam⁵. » Hanc locutionem quidam transferre nolentes dixerunt, « quomodo » præcepit mihi dicens; » quia hoc videtur consequens, ille autem in nostræ locutionis consuetudine solœcismus est.

XIV. « Et ad ostium tabernaculi testimonii sedebitis septem dies, die et nocte⁶: » pro eo quod est, habitabitis.

XV. « Et ait Moyses ad Aaron: Accede ad altare, et fac quod pro peccato tuo, et holocaustum: et exora pro te et domo tua, et fac dona populi, et exora pro eis quomodo præcepit Dominus Moysi⁶. » Non ait: « Quomodo præcepit Dominus mihi; » sed ita locutus est, quasi fuisset alter Moyses cui Dominus præcepit, et alter iste qui hoc ad Aaron loquebatur.

XVI. « Et locutus est Dominus ad Aaron dicens: Vinum

¹ Lex. vi, 14. — ² Ibid. 17. — ³ Ibid. 32, juxta LXX. — ⁴ Id. vii, 6, juxta LXX. At in Vulg. 16. — ⁵ Lev. viii, 31. — ⁶ Ibid. 35. — ⁷ Id. ix, 7.

» et siceram non bibetis¹, » et cætera. Quam locutionem Domini ita concludit; « Omnia legitima quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi: » Cum Dominus loqueretur, non ait, Quæ locutus sum ad eos per manum Moysi, sed ea locutione usus est qua superius ipse Moyses.

XVII. « Legitimum æternum in progenies vestras distinguere inter medium mundorum et contaminatorum², » et cætera. Notandum quemadmodum dicat « æternum, » quod utique non erit sine fine.

XVIII. Moyses loquens ad Aaron, Eleasar, et Ithamar filios ejus inter cætera etiam hoc ait: « A sacrificiis salutarium filiorum Israël brachium ablationis et pectusculum segregationis super hostias adipum offerent segregationem segregare ante Deum. Et erit tibi et filiis tuis et filiabus tuis tecum legitimum æternum³: cum hoc totum finem fuisset habiturum.

XIX. Cum de animantibus, quæ in aquis sunt, præciperet, quæ sint eorum munda vel immunda, « In aquis, » inquit, et in mari, et in torrentibus⁴. » Sed « in mari » latini codices habent, quia nimis insolens fuit pluralem numerum transferre de græco, et non dicere « in mari, » sed « in maribus, » maxime propter ambiguitatem, ne non maria, sed mares intelligerentur, id est, masculi: nam nihilominus insolens est, sed tamen interpretatum est de sanguinibus, quia latina lingua sanguinis numerum pluralem non recipit, vel in ipso nominativo casu. Nam etsi ab eo quod est mare nemo dicit maribus, dicuntur tamen maria, cum sanguina non dicantur et tamen scriptum est: « Libera me a sanguinibus, » et, « Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus⁶. » Ergo et maribus ita dici posset, nisi ut dixi, ambiguitas vitaretur.

¹ Lev. x, 3. — ² Ibid. 9. — ³ Ibid. 14. — ⁴ Id. xi, 9. — ⁵ Psal. i, 16. — ⁶ Id. xv, 4.

Torrentes vero isto loco pro fluminibus posuit Scriptura cum torrentes proprie dicantur hyemales fluvii qui siccantur æstate, et ideo pisces habere non possunt. Unde nonnulli interpretes nostri non torrentes interpretari, sed flumina maluerunt. Poni autem in Scripturis torrentes pro fluminibus locus ille Psalmi satis ostendit, ubi legitur: « Et torrente voluptatis tuæ potabis eos¹. » Non enim tale aliquid intelligi voluit nomine torrentis quod ad tempus flueret, ac deinde siccaretur, cum sequatur et dicat: « Quoniam apud te est fons vitæ²; » quæ utique æterna est et indeficiens.

XX. « Sed hæc edetis a repentibus volatilibus, quæ » ambulant super quatuor, quæ habent crura superiora » pedum ejus³: » non dixit; pedum suorum.

XXI. « Et eritis sancti, quoniam sanctus ego⁴: » subauditur, sum; unde plerique nostri interpretati sunt, » quoniam sanctus sum ego. »

XXII. « Et locutus est Dominus ad Moysen dicens⁴. » Hæc usitatissima locutio est et creberrima in Scripturis, « Locutus est dicens. » Sed ea quæ sequitur, rarius reperitur, et latini sermonis coarctat inopiam; græcus enim habet καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς λέγων, quod latine exprimi posset et dices ad eos dicens; minus autem offendit si dicatur, et inquires ad eos dicens; et similis est græco, quia et ille non dixit λέξεις πρὸς αὐτοὺς λέγων, sed ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς λέγων.

XXIII. « Mulier quæcumque semen receperit et pepererit masculum, et immunda erit septem dies⁶: » nostri plerique noluerunt transferre, sed ita dixerunt, « Mulier » quæcumque semen receperit et pepererit masculum immunda erit septem dies. » Illa ergo locutio quoniam et græco eloquio inusitata est, posset nec in græco transferri:

¹ Psal. xxxv, 9. — ² Ibid. 10. — ³ Lev. xi, 21. — ⁴ Ibid. 44. — ⁵ Id. iii, 1. — ⁶ Ibid. 2.

quia vero eam græcos transferre non piguit, cur latinos piguerit, ignoro.

XXIV. « Triginta et tres dies sedebit in sanguine » mundo suo¹. « Similiter et de illa quæ foeminam peperit, dictum est, « Sedebit in sanguine mundo suo, » sed duplicatis eisdem diebus, id est, sexaginta sex diebus. « Sedebit » ergo dictum est, manebit, non enim per tot dies de sella ei surgere non licebat.

XXV. « Homini si cui facta fuerit in cute corporis ejus » cicatrix signi lucida². » Notandum cicatricem dicere Scripturam non vulneris, sed etiam solius coloris notam.

XXVI. « Et fuerit in cute coloris ejus tactus lepræ³: » tactum dicit ipsam maculam, quod ipse homo lepra sit tactus.

XXVII. « Et videbit eum sacerdos, et inquinabit » eum⁴: » pro eo quod est, inquinatum pronuntiabit.

XXVIII. « Et pilus qui est in tactu convertatur albus⁵, » id est, convertatur in album.

XXIX. « Et purgabit eum sacerdos: signum enim est⁶: » purgatum pronuntiabit, sicut inquinabit quod supra dixit, inquinatum pronuntiabit.

XXX. « Et viderit eum sacerdos, et ecce commutata est » significatio in cute, et inquinabit illum sacerdos⁷: » plus habet, « et; » nam, ea conjunctione detracta, integer sensus est hoc modo: « Si autem conversa fuerit significatio in cute, posteaquam vidit eum sacerdos, ut purget illum, et visus fuerit denuo sacerdoti, et viderit eum sacerdos, et ecce commutata est significatio in cute, » inquinabit illum sacerdos⁸.

XXXI. « Et tactus lepræ, si fuerit in homine, veniet » ad sacerdotem, et videbit sacerdos, et ecce cicatrix alba

Lev. xii, 4. — ² Id. xiii, 2. — ³ Ibid. — ⁴ Ibid. 2. — ⁵ Ibid. — ⁶ Ibid. 6. — ⁷ Ibid. 7. — ⁸ Ibid. 8.

» in cute, et hæc mutavit pilum album, et a sano carnis
» vivæ in cicatrice¹: » id est, mutavit pilum in album
colorem in cicatricem: « Mutavit autem a sano carnis
» vivæ, » id est, quia non talem pilum habet, quod sanum
est in carne viva.

XXXII. De² leproso cum loqueretur, ait, « Et immun-
» dus immundus vocabitur³; » quasi non satis esset se-
mel dicere, « immundus vocabitur. » Quanquam non-
nulli codices ita habeant, in alio græco ita invenimus se-
mel dictum, « immundus vocabitur. » Item paulo post
dicit, « Cum sit immundus⁴, immundus erit, » quod in
latinum de græco non sicut positum est exprimi potuit:
ait enim græcus, ἀκάθαρτος ὃν ἀκάθαρτος ἔσται: quasi diceret:
« Immundus existens, immundus erit: sed non hoc est
existens, quod græcus dixit ὄν, sed si dici posset, essens,
ab eo quod est esse, non ab eo quod est existere.

XXXIII. « Et vestimento si fuerit in eo tactus lepræ⁵: »
potuit usitate ita dicere: « Et in vestimento si fuerit tactus
lepræ. »

XXXIV. « Aut in omni vase pelliceo, in quocumque
» fuerit in eo tactus⁶: » poterat satis esse, in quocumque
fuerit tactus.

XXXV. « Et ecce non commutavit tactus aspectum
» suum⁷: » id est, colorem in quem aspicitur, non enim
aspectum quo ipse aspicit: tactum quippe ipsam macu-
lam dicit.

XXXVI. « Et accipiens sacerdos de hemina olei, super-
» fundet in manum sacerdotis sinistram⁸: » non dixit:
In manum suam sinistram, cum utique in suam faciet.

XXXVII. « Viro, viro cuicumque fuerit fluor⁹: »

¹ Lev. xiii, 8-10. — ² Hinc liber tertius incipiebat in prius editis. —
³ Lev. xiii, 45. — ⁴ Ibid. 46. — ⁵ Ibid. 47. — ⁶ Ibid. 51. — ⁷ Ibid. 55.
— ⁸ Id. vii, 15. — ⁹ Id. xv, 2.

XXXVIII. « Et homo cuicumque exierit ex eo concu-
» bitus seminis¹. »

XXXIX. « Et omne super quodcumque dormit super
» illud: et omne super quod sederit super illud, immun-
» dum erit². »

XL. « Et emittet in manu hominis parati in eremum³: »
id est, Emittet in eremum in manu hominis ad hoc parati,
de hirco emissario loquebatur cum hoc diceret: notandum
est autem quomodo dicat Scriptura, « in manu. »

XLI. « Homo, homo filiorum Israël⁴: » id est, ex filiis
Israël; ista autem repetitio quemlibet hominem videtur
significare, id est ille aut ille.

XLII. « Turpitudinem patris tui et turpitudinem matris
» tuæ non revelabis⁵: » hac locutione concubitum vetuit
cum his personis.

XLIII. « Turpitudinem fratris patris tui non revelabis,
» et ad uxorem ejus non introibis: propinqua enim tua
» est⁶: et, » posuit, pro, id est; hanc enim dicit turpi-
tudinem fratris patris ejus, id est, turpitudinem patrum,
pudenda uxoris patrum.

XLIV. « Et exhorruit terra eos, qui insident super
» eam⁷: » id est, sedes habent, quod est, habitant.

XLV. « Et permetentibus vobis messem terræ vestræ,
» non perficietis messem vestram agri tui permetere⁸. »
Hoc quod a plurali cœpit, et ad singularem numerum
terminavit, plerique latini interpretari noluerunt, sed
dixerunt « agri vestri, » ubi dictum est « agri tui, » quasi
græcus hoc non posset dicere: magis ergo locutio notanda
fuit quam emendanda.

XLVI. « Quicumque acceperit sororem suam ex patre
» suo aut ex matre sua, et viderit turpitudinem ejus, et

¹ Lev. xv, 16. — ² Ibid. 21. — ³ Id. xvi, 21. — ⁴ Id. xvii, 3. — ⁵ Id.
xviii, 7. — ⁶ Ibid. 14. — ⁷ Ibid. 25. — ⁸ Id. xix, 9.

» ipsa viderit turpitudinem ejus, turpitudinem sororis
» suæ revelavit, peccatum suum accipiet¹: » peccatum
posuit pro poena peccati.

XLVII. « Et segregabitis vosmetipsos inter medium
» pecorum mundorum, et inter medium pecorum immun-
» dorum, et inter medium volucrum mundarum et im-
» mundarum². Segregabitis vosmetipsos, dixit, inter
» medium mundorum et immundorum, » quoniam se-
gregantur munda ab immundis, vel a mundis immunda:
nova est omnino locutio. Aliud est enim: « Segregabis inter
medium pecorum mundorum, et inter medium pecorum
immundorum, » sicut sæpissime loqui solet: aliud est quod
modo ait, « Segregabitis vosmetipsos; » tanquam illa ab
alterutris segregantes, se ipsos segregent ab utrisque, tan-
quam judicando inter utraque.

XLVIII. « Dic sacerdotibus filiis Aaron, et dices ad eos:
» In animabus non inquinabuntur in gente eorum, nisi
» in propinquo qui proximus est eis³: » in luctu dicit
qui debetur animabus defunctorum; ideo enim lugetur,
quia excesserunt.

XLIX. « Et calvitium non rademini super mortuum, et
» super carnes suas non secabunt sectiones⁴: » usitata
esset locutio, « Carnes suas non secabunt sectionibus. »

L. « Mulierem fornicariam et profanam non accipient,
» et mulierem ejectam a viro suo; quoniam sanctus est
» Domino Deo suo⁵: » non dixit: « Quoniam sancti sunt, »
sed tanquam de uno loqueretur, cum cœperit a plurali.
Deinde sequitur singulariter, « Sanctificavit eum, dona
» Domini Dei vestri iste offeret, sanctus est, quoniam
» sanctus ego Dominus qui sanctifico eos⁶: » rursus ad
pluralem conclusit.

¹ Lev. xx, 17. — ² Ibid. 25. — ³ Id. xxi, 1. — ⁴ Ibid. 5. — ⁵ Ibid. 7. —
⁶ Ibid. 8.

LI. « Si autem sacerdos possederit animam emptam pe-
» cunia, hic edet de panibus ejus¹: » non dixit: « Hæc
edet, cum animam dixerit, quæ generis est foemini; sed
potius ad illud respexit quod per animam significare vo-
luit, id est, hominem.

LII. « Et filia hominis sacerdotis si fuerit viro alieni-
» genæ²: » id est, si nupserit viro alienigenæ.

LIII. « Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Vi-
» tulum aut ovem aut capram, cum natum fuerit, et erit
» septem dies sub matre sua³: » plus videtur habere, « et, »
secundum usitatissimas locutiones in Scripturis, quas
latini plerique transferre noluerunt.

LIV. « Et sanctificabor in medio filiorum Israël⁴: »
quod est, « Sanctus habebor: » neque enim Dominus etiam
præter filios Israël non est sanctus. Eo sensu dictum est
et in Oratione dominica: « Sanctificetur nomen tuum⁵, »
id est, sanctum habeatur ab hominibus.

LV. « Loquere ad filios Israël, et dices ad eos: Solemnia
» Domini quæ vocabitis vocata sancta, ista sunt solemnia
» mea: sex diebus facies opera⁶: » cum ad plures loquen-
dum dixerit, tanquam ad unum postea loquitur.

LVI. « Et numerabitis vobis a die crastino sabbati qua
» obtulerit gremium superpositionis, septem septimanas
» integras numerabis⁷: » non dixit: « Numerabitis, »
cum ad plures superius loqueretur.

LVII. « Et cum nominasset filius mulieris Israëlitis,
» nomen maledixit⁸: » cum hic non addiderit, Dei, ma-
nifestum est tamen nomen Dei esse intelligendum cui
maledixit.

LVIII. « Homo, homo si maledixerit Deum, suum
» peccatum accipiet⁹. » Ecce ubi satis apparet locutionis

¹ Lev. xxii, 11. — ² Ibid. 12. — ³ Ibid. 27. — ⁴ Ibid. 32. — ⁵ Matth.
vi, 9. — ⁶ Levit. xxiii, 2, 3. — ⁷ Ibid. 15. — ⁸ Id. xxiv, 11. — ⁹ Ibid. 15.

esse, cum dicitur « Homo homo, » tanquam dicat, « Homo » ille aut ille » hoc est, quicumque homo : non sicut quidam putaverunt, « Homo homo » ita dici, tanquam laudabiliter nuncupetur, acsi diceretur, « Homo sed homo » id est, non qualiscumque velut similis pecori, sed qui vere sit homo : quem sensum non esse verum, sed locutionis hoc esse Scripturarum, aperte hic ostenditur, cum in eo dicitur qui culpatur, non qui laudatur.

LIX. Cum de servis ageret, quos liceret habere Israëlitis, « Et erunt vobis, inquit, in possessionem in æternum¹ : » cum utique æterni moriendo esse non possent vel domini vel servi, « æternum » ergo dixit, ubi non est temporis præstitutus modus quousque serviant, sicut constitutus est eis, quos in remissione dimitti jubet libertati suæ.

LX. « Si in præceptis meis ambulaveritis, et mandata » mea observaveritis, et feceritis ea, et dabo pluviam » vobis in tempore suo² : » superfluum est, « et » consuetudini locutionis nostræ, sed more Scripturarum additum : sequebatur enim, « Dabo vobis. »

LXI. « Et si usque adhuc non obedieritis mihi, et appo- » nam castigare vos septies in peccatis vestris³ : » etiam hic superfluum est, « et : » sequebatur enim, « Apponam » castigare vos : » quod autem ait, « septies, » pro omni numero accipiendum est.

¹ Lev. xxv, 46. — ² Id. xxvi, 3. — ³ Ibid. 18.

LIBER IV.

LOCUTIONES DE NUMERIS.

I. « Et vobiscum erunt unusquisque secundum caput » uniuscujusque principum¹. »

II. « Filiis Simeon secundum propinquitates eorum, » secundum populos eorum, secundum domos familiarum » eorum, secundum numerum nominum eorum, secun- » dum caput eorum, omnia masculina a viginti annis et » supra, omnis qui procedit in virtute, recognitio eorum². » Hæc locutio quod non dicit filii Simeon, vel ex filiis Simeon, sed « filiis Simeon, » dativo casu, et hoc servat deinceps in cæteris tribubus, non est translata ab interpretibus latinis, quos inspicere potuimus. In sola autem tribu Ruben, quæ prima numerata est, non est ista locutio : non enim ait : « Filiis Ruben secundum propin- » quitates eorum, etc. » sed ait, « Et fuerunt filii Ruben » primogeniti Israël secundum propinquitates eorum³; » et deinde similiter ut in cæteris.

III. « Et fecerunt filii Israël secundum omnia quæ man- » davit Dominus Moysi et Aaron, ita fecerunt⁴. »

IV. « Sacerdotes qui uncti sunt, quorum consumma- » verunt manus eorum sacerdotio fungi⁵. »

V. « Et imponent super illud omnia vasa ejus, quibus » ministrant in ipsis⁶. »

VI. « Et reddet cui deliquit ei⁷ : » quidam locutionem

¹ Num. 1, 4. — ² Ibid. 22. — ³ Ibid. 20. — ⁴ Ibid. 24. — ⁵ Id. 11, 3. — ⁶ Id. 14, 14. — ⁷ Id. 7, 7.